

MARIA HENDRIKA en OOSTENDE

door Ivan VAN HYFTE

Het is precies honderd jaar geleden dat de echtgenote van Leopold II, Maria Hendrika, is overleden. Op 19 september 1902, om 19.35u, sterft de aartshertogin van Oostenrijk en koningin van België aan een hartziekte (zij leed ook aan een chronische bronchitis) in de Villa Marie Henriette, avenue du Marteau in Spa.

Oostende verneemt het nieuws omstreeks 22 uur. Het bal in het Kursaal wordt onmiddellijk stilgelegd evenals het concert op het Wapenplein door de Philharmonie Ostendaise alsook de vertoning in het theater.

De dag daarop hangen de vlaggen halfstok aan openbare gebouwen, op de staatsboten en aan heel wat particuliere huizen. Om 9 uur komt het Schepencollege in spoedzitting bijeen om een rouwaffiche op te stellen: ".....La Royale Défunte qui fit en notre ville de longs séjours et vers laquelle se porte si spontanément l'affection de la population toute entière...".

Is "la lionne blessée" – zoals historicus Jo GÉRARD haar noemt – werkelijk zó vaak in Oostende geweest? Wie haar biografieën leest, weet dat ze sinds 1893 teruggetrokken leefde in Spa om er haar eigen (mislukte) leven te leiden met haar geliefde paarden en Engelse spelletjes. Historici zijn het er niet over eens waarom zij dit illustere kuuroord verkoos boven Oostende. Het is bekend dat ze niet echt hield van de zee en dat ze de zeelucht niet verdroeg. Wij weten dat deze "ville d'eau" met zijn bossen haar herinnerde aan haar geboorteland Oostenrijk. Spa was daarenboven ook een "ville de chevaux" (haar pony's waren haar leven...(1)). Ook zullen de bittere ontgoochelingen (de liaisons van Leopold) en de dramatische momenten (de dood van haar enige zoon/het drama Mayerling) de onmin in haar huwelijksleven verwekt hebben.

Wanneer ze op 2 augustus 1891 om 19.25 u met haar jongste dochter Clementine naar Brussel terugkeert, na een verblijf van één maand aan zee, zal ze achteraf nooit meer te zien zijn op de Wellington, in het theater aan de Komedielaats of langs de Mariakerkse dijk.

Hoe vaak is ze dan wél in Oostende geweest? Een persoverzicht en een sfeerbeeld.

- 30 augustus 1853: - De 18-jarige prins Leopold en zijn 17-jarige Maria Hendrika brengen als pas gehuwd paar een bezoek aan Oostende (2).
 - Wens van burgemeester SERRUYS: "Madam, faites-nous l'honneur de venir souvent sur notre plage.
- 27 juni 1866: - Ontvangen aan het station door de burgerlijke en militaire overheden.
 - Ingescheept aan boord van de "Belgique" voor het huwelijk in Windsor van prinses Hélène.
- 7 juli 1866: - Terug om 18.30u uit Dover
- 25 juli 1866: - De Blijde Intrede: eerste officieel bezoek van het koningspaar.
- 9 juli 1867: - De koninklijke familie komt naar zee.
- 16 augustus 1867: - Groots diner op het Chalet. Gasten zijn ondermeer de hertog van Saksen-Weimar, de prins de REUSS, de graaf en gravin JICHY, de kamerheer van de

Franse Keizer, de directeur-generaal van Spoorwegen, Post en Telegraaf, de hofdames.....

- 23 augustus 1867: - Over de middag wacht de vorst Maria Hendrika op aan het station om onmiddellijk met de hofwagen door te rijden naar het paleis.
- 22 juni 1868: - In de gutschende regen gaan koning en koningin aan boord van de "Louise Marie" voor een militaire revue, vóór de rede van Oostende, van een Amerikaans eskader.
- 1 of 2 augustus 1869: - Aangekomen"... pour y passer quelques jours....".
- 24 juli 1874: - Al meer dan twee weken vertoeft hij alleen aan zee, tot hij zijn echtgenote en zijn 16-jarige dochter prinses Louise opwacht aan het station; beiden keren nog dezelfde avond terug naar Laken.
- 17 juli 1877: - Leopold en Maria Hendrika komen per speciale trein aan om de Duitse erfprins Frederik-Willem van Pruisen met zijn gevolg op te zoeken.
- Twee uur later zijn beiden al terug naar Laken vertrokken.
- 7 augustus 1877: - Koning en Koningin voor twee uur aan zee.
- 11 maart 1879: - Per speciale trein om 10.45 u aangekomen; na een kort onderhoud gaat het koninklijke echtpaar aan boord van de "Comte de Flandre" die 5 uur later in Dover aanmeert. Een trein brengt hen naar Windsor voor het huwelijk van de derde zoon van koningin Victoria, prins Arthur.
- 31 maart 1879: - Terug. Veel volk aan de "débarcadère" om 18.30 u.
- 24 juli 1880: - Koning en koningin, vergezeld van hun dochters Clementine en Stephanie worden door 5 hofwagens opgewacht aan het station.
- De koningin bestuurt de eerste zelf (3) In de tweede zit Stephanie met haar Duitse verloofde kroonprins Rudolf van Oostenrijk.
- Veel vlaggen en acclamaties wanneer het koninklijk gezelschap door de stad rijdt.
- 25 juli 1880: - De 5 koninklijke gasten wonen de 9 uren Mis bij in de oude Sint Pieterskerk.
- Moeder en dochters maken uitstapjes in open wagen of beoefenen de jacht, in de duinen.
- 26 juli 1880: - Een commissie die de Naamse provincieraad vertegenwoordigt om de felicitaties aan te bieden n.a.v. de verloving van hun dochter, wordt op het chalet ontvangen.
- Nadien wordt er gedejeuneerd met het gezelschap.
- 29 juli 1880: - Groot diner op het Chalet ter ere van de zoon van de Duitse keizer.
- 1 augustus 1880: - Maria Hendrika en Leopold verlaten Oostende, maar zijn al om 19.55 u terug.

- 2 augustus 1880: - Terwijl Leopold met zijn ordonnansofficier wandelt op het strand en het staketsel, toert de koningin met haar 4 kleine paardjes rond in de wijde omgeving van Oostende.
- 9 augustus 1880: - Maria keert terug met de trein van 9.33 u samen met de secretaris van de koning, de ordonnansofficier en eredame gravin DE LIMBURG-STIRUM.
- De koning keert later op zijn eentje terug en zal er blijven tot 20 september.
- 29 juni 1884: - Leopld, Marie Henriette en dochter Clementine komen incognito aan voor hun zomerseizoen.
- Begin juli 1884: - De vorst is vaak op het strand te zien, terwijl zij rondrijdt met haar 4 pony's tot in Nieuwpoort, Blankenberge, Wijnendale.
- 21 juli 1884: - Onderbreking van hun vakantie om samen in de hoofdstad een Te Deum bij te wonen.
- In de namiddag terug.
- 27 juli 1884: - Eerste dag van de Wellington-rennen. Voorzitter de STUERS is een gelukkig man want "...la tribune royale était très élégamment ornée...". Vader, moeder en dochter genieten van de steeple-chase en de toejuichingen van de massa.
- 2 augustus 1884: - Marie Henriette drukt in Oostende-Station de hand van le duc d'Aumale.
- 's Avonds zit ze voor een groot diner mee aan tafel met onder meer STANLEY die over zijn Kongo-missie vertelt.
- 4 augustus 1884: - Ze wuiven hun oom uit aan het station.
- 10 augustus 1884: - Voor een tweede maal op de Wellington. Hun twee uur lange aanwezigheid verhoogt de uitstraling van het hippodroom.
- 23 augustus 1884: - De Duitse erfprins rijdt het station uit, nagewuifd door koning en koningin en veel Duitse toeristen.
- 24 augustus 1884: - Met een "équipage à la Daumont" naar de Grand Prix d'Ostende, een handicap van 2400 m. De koningin en haar dochter krijgen bloemen.
- 28 augustus 1884: - Het vorstenpaar wil – ondanks de regen – aanwezig zijn op het westerstrand voor "La fête des enfants". Traantjes, bloemen, valse start, een koninklijke handdruk. Leopold vindt dat het er allemaal bijhoort "au développement de l'enfance".
- 31 augustus 1884: - De nieuwe vertegenwoordiger van de Verenigde Staten in Berlijn wordt in audiëntie ontvangen. Nadien volgt er een dejeuner terwijl de koningin prinses d'YSSENBOURG-BUEDINGEN op zoekt in het Grand Hôtel de l'Empereur.
- 8 september 1884: - Allebei naar Brussel om aanwezig te zijn op de grote manoeuvres.
- 11 september 1884: - Met de trein van elfen terug aan zee en dit voor de allerlaatste keer dit jaar. Het werd het (tot nu toe) allerlangste "saison ostendaise" want op 16

september verlaat de koninklijke familie na twee en een halve maand hun chalet.

- 17 juni 1885:
- Veel vroeger dan voorzien – het strand leek nog op een woestijn – komt Leopold met vrouw en jongste dochter aan om 9.56 u.
 - Burgemeester JANSSENS en plaatscommandant ORIANNE verwelkomen hen. De hofmaarschalk, 's konings secretaris, een ordonnansofficier, hun persoonlijke arts en een eredame rijden mee. Op het Kursaal zien ze de nationale driekleur wapperen en....de Kongolese vlag.
- 20 juni 1885:
- De Infante Isabella van Spanje, zuster van koning Alfonso XII, is op bezoek.
 - Na het dejeuner maken 'De prinses van Segovia' en onze koningin een ritje met de wagen.
- 28 juni 1885:
- Leopold en Marie Henriette per trein naar Antwerpen.
 - Terug om 18.00 u.
- 03 juli 1885:
- Bezoek van de Oostenrijkse aartshertog Karel Lodewijk en zijn dame.
 - In de namiddag brengt deze 52-jarige broer van de Oostenrijkse keizer en zijn derde vrouw Maria Theresia een bezoek aan het Kursaal. Samen met Marie Henriette komen ze onder de indruk van de grootsheid en tevens elegantie van het gebouw.
 - Vanop het buitenterras genieten de bezoekers van een fraai zeespektakel van stomers en vissersschuiten.
 - In gedachten zit Leopold bij wat anders: "...tirer de l'abandon un bois en miniature qui est désigné sous le nom de Bois de Boulogne, un bois de plaisance...". Maria Hendrika zal bij naam vereeuwigd worden in Oostende! (4).
- 6 juli 1885:
- Om 8.40 u wordt het anker gelicht van de "Prince Baudouin" waarmee het koninklijk gezelschap een tocht maakt naar Vlissingen.
 - Met de wagen worden Middelburg en Domburg bezocht, strikt incognito.
- 7 juli 1885:
- Alvoren 's anderendaags terug te keren wil de duc d'Aumale nog even Brugge zien; samen met de koning en de koningin neemt hij een kanaalboot. Op de terugweg varen ze langs de "Sport Nautique" waar net de laatste wedstrijd afgelopen is. Toejuichingen alom!
- 8 juli 1885:
- Voor een weekje ruilt de koninklijke familie Oostende voor Laken.
- 15 juli 1885:
- Terug samen met hun tante, de hertogin van Saksen Coburg, en haar zoon.
- 19 juli 1885:
- Ze maakt kennis met de oom van de koning, de hertog van Montpensier; wandeling op de dijk en bezoek aan het Kursaal.
- 20 juli 1885:
- Gala-avond in het theater met het stuk "l'Etudiant pauvre". Burgemeester JANSSENS ontvangt hen aan de hoofdtrap: de koningin, haar dochters Clementine en Louise en haar echtgenoot prins Filip van Saksen Coburg Gotha die daarna in de geïmproviseerde koninklijke loge plaats nemen.
 - Ze blijven tot het einde en bij een staande ovatie komen overal in de zaal wuivende zakdoekjes boven.

- 26 juli 1885: - Leopold en Marie Henriette aan boord van de "Prince Baudouin" die hen van Temse naar Antwerpen brengt.
- 4 augustus 1885: - De koningin, prinses Clementine en een eredame naar Dover.
- 9 augustus 1885: - 14.30 u Wellington-renbaan: tussen de veelkleurige zonneschermpjes van de highlife valt de koning, de in het zwart getoileteerde koningin en het met geel gemengd paars van Clementine niet op in de augustuszon.
- 13 augustus 1885: - Echo d'Ostende: "Le Roi se promène énormément; on le voit partout et souvent; Quant à S.M. la Reine, elle affectionne aussi les promenades à pied et l'excursion à Mariakerke est une de celles qu'elle préfère..."
- 18 augustus 1885: -Op het hippodroom is de groothertog en groothertogin van Mecklenburg uitgenodigd door het koningspaar om de Grote Steeple Chase bij te wonen.
- 20 augustus 1885: - 's Avonds wonen Marie Henriette (groot toneelliefhebber), Clementine en de Mecklenburgs een voorstelling bij in het theater.
- 13 september 1885: - Maria Hendrika voor de derde keer dit jaar op bezoek in Nieuwpoort-Bad nu met haar schoonzoon aartshertog Rudolf.
- 14 september 1885: - Koning en koningin naar Antwerpen "par train gala spécial".
- 22 september 1885: - 13.30 u: na een verblijf van bijna 3 maand keert de koninklijke familie terug naar Laken "en y laissant le plus agréable souvenir..."
- 14 juli 1887: - Leopold met echtgenote en jongste dochter opnieuw aan zee: "...la famille royale fera, cette année, un long séjour à Ostende..."
- 28 juli 1887: - De zestienjarige Clementine mag met haar ouders mee met een tram op de nieuwe lijn naar Blankenberge.
- 7 augustus 1887: - Maria met man en dochter naar de renbaan voor de Prix de la Plage (2400 m.), de Prix de la Mer (2800 m.) en de Prix des Sables (2500 m.).
- 11 augustus 1887: - Leopold en Maria Hendrika maken hun opwachting aan het station voor de hertog van Aumale (s Konings oom) met wie de koningin 's avonds nog naar het theater gaat. Daar neemt haar uitgebreide suite de 2 grote centrale loges in voor een drie uur durend spektakel van de beroemde goochelaar DONATO.
- 15 augustus 1887: - Leopold, Maria, de graaf van Vlaanderen en zijn zoon prins Boudewijn vertrekken met de trein naar Brugge om deel te nemen aan de feestelijkheden bij de onthulling van het standbeeld van Jan Breydel en Pieter de Coninck.
- 21 augustus 1887: - Hoogdag voor alle paardenliefhebbers: de grote internationale Steeple Chase met een prijzenpot van 10.000 Fr. "Les dames avaient arboré leurs plus gracieux atours...", ook Marie Henriette.
- 13 september 1887: - Ze boek in het "Panorama" het panoramische zicht op Rio de Janeiro waar 2 schilders, MEIRELLER en LANGHEROCK aan werken.

- 3 juli 1888: - Haar grote vakantie begint.
- 4 juli 1888: - Terwijl Leopold de duinaanplantingen in De Haan van nabij bekijkt, is moeder en dochter op wandel.
- 14 juli 1888: - De koningin is aanwezig op de opening van het nieuwe theaterseizoen.
- 24 juli 1888: - Ze bezoekt de grote "Exposition d'Hygiène et de Sauvetage" in het Leopoldpark.
- 27 juli 1888: - Meer en meer vindt het publiek de weg naar het theater, mede door de aanwezigheid van Marie Henriette, die telkenmale het sein geeft tot applaudisseren zoals vandaag voor de operette "Les Cent Vierges" van LECOQ.
- 2 augustus 1888: - In het theater ondergaat ze de frivole geest van het Tweede Keizerrijk, weerspiegeld in "la Vie Parisienne".
- 13 augustus 1888: - Hij vertrekt naar Schotland, voor een 15 tal dagen; zij naar Laken vanwaar ze naar Oostenrijk zal gaan om er Stephanie te bezoeken. (ze droomt nog altijd van die keizerlijke kroon....).
- 9 september 1890: - Om 7.38 u met de trein vertrokken om het einde van de legermanoeuvres bij te wonen: de koning "en petite tenue de commandant en chef de l'armée" en de koningin "en amazone".
- 10 september 1890: - In de namiddag naar Middelkerke; te voet terug want... "ayant manqué le chemin de fer vicinal".
- 15 september 1890: - Met baron WYKERSLOOTH naar Brussel voor de landbouwtentoonstelling van Kuregem en de opening van de Brusselse tentoonstelling voor Schone Kunsten.
- Ook Clementine en haar moeder rijden mee; hun wel zeer korte zomervakantie zit erop.
- Leopold 's avonds al terug op zijn chalet: hij wil zo lang mogelijk aan zee verblijven.
- 1 juli 1891: - 9.30 u: aankomst van de koninklijke familie die wordt opgewacht door de burgemeester en de plaatscommandant.
- De koningin en haar dochter rijden in open wagen door de Kapellestraat die voor de gelegenheid met vlaggen versierd is; hij, "le bon marcheur", gaat te voet.
- 6 juli 1891: - Daags na de jaarlijkse zeewijding gaat het drietal naar Brugge voor de "Exposition d'horticulture" in de Hallen.
- Al terug om half vijf.
- 9 juli 1891: - "Grand diner": Marie Henriette ontmoet prins Alexander van Pruisen, generaal graaf de WINTERFELD en zijn echtgenote, graaf en gravin de BULOW, graaf d'AVENSLEVEN (gevolmachtigd minister van Duitsland), barones d'HOOGHVORST (eredame), burgemeester MONTANGIE, gouverneur baron RUZETTE, schepen PIETERS, plaatscommandant graaf VANDERSTEGEN de PUTTE, geniecommandant ROMMEL, chef van de

maalboten ECREVISSE, ingenieur van Bruggen en Wegen DEMEY, deken DECANNIERE, en twee van zijn ordonnansofficieren SNOY en LIEBRECHTS.

- 15 juli 1891: - "Soirée d'Ouverture" in het theater: Marie Henriette "...a donné le signal des applaudissements a plusieurs reprises....".
- 20 juli 1891: - Ze verlaat Oostende voor de feestelijkheden ter gelegenheid van de nationale feestdag in de hoofdstad.
- 23 juli 1891: - Gala-avond in het theater: de zangers in "Les Cloches de Corneville" waren "electrisés" door de aanwezigheid van de koningin en haar dochter.
- 31 juli 1891: - Marie Henriette en Clementine wonen in het theater een "opéra comique" bij.
- 1 augustus 1891: - 's Avonds is er een "Grand Cortège aux Lumières" georganiseerd door de Oostendse verenigingen; aan de voet van het chalet bekijkt Leopold met vrouw en dochter het sprookjesachtig gebeuren.
- 2 augustus 1891: - Moeder en dochter om 19.25 u naar Brussel.
- 3 augustus 1891: - 's Avonds loopt het gerucht in Oostende dat Marie Henriette zwaar ziek is, misschien wel overleden.
- Leopold krijgt van Clementine een telegram "fort inquiétante".
- Hij beslist de internationale trein van middernacht te nemen die uitzonderlijk halt houdt in Laken om 2.15 u.
- De koningin heeft het sacrament der stervenden ontvangen...
- 4 augustus 1891: - De situatie is zo onwaarschijnlijk verbeterd dat Leopold al 's anderendaags om 11 u terug in Oostende is, terwijl zijn vrouw naar Spa is vertrokken. De gekwetste maar fiere leeuw zal de meest gerenommeerde badplaats van Europa – dank zij haar man – nooit meer terugzien...

Noten

- (1) Pierre DAYE: "Léopold II". Edit. A. Fayard et Cie. Parijs , 1934, p. 249. "...Elle s'acharnait à conduire son pony-chaise attelé de petits chevaux hongrois de couleur isabelle....".
- (2) Ivan VAN HYFTE: 30 augustus 1853. Aartshertogin Maria Hendrika ziet voor het eerst Oostende, in: "De Plate", febr. 1996, p. 54-56.
- (3) Net als Leopold was Maria Hendrika verzot op wagens. Ook in Oostende zat ze soms achter het stuur. Bij de eerste autorace Brussel-Spa zegt ze tegen Clementine: "Je préfère mes chevaux, mais je me sans assez tentée par ces machines-là" in: Jo GERARD "La lionne blessée": Marie Henriette, Reine des Belges", p. 234.
- (4) Op 7 juni 1892 besloot de gemeenteraad het nieuwe openbare park, naar de plannen van architect KEILIG, "Maria-Hendrikapark" te noemen.
N.B. Ook de stedelijke basisschool in de Ieperstraat, die in 1985 als autonome school werd afgeschaft, droeg haar naam.